

Kerkdienst in de Kloosterkerk 28 juli 2024 ds Jan Tom Schneider
Handelingen 17, 16 – 33: 'Athene'

Gebed om ontferming

Op de morgen van deze dag
In een stad die aanvoelt als de onze
Wandelen wij door de ruimte
Die dit oude huis ons biedt.
Ruimte voor vragen die zomaar kunnen opkomen.
Hebben we in ons leven gedaan wat we konden
Zijn we geworden wie we bedoeld waren te zijn
Hebben we onze plek ingenomen?
Of zijn we te kritisch op onszelf
Zijn we al vergeten wat we bijdroegen,
In de tijd die ons gegeven is?
Dat Gij ons die lenigheid gunt, het vermogen
om opnieuw te kijken
Naar wat om ons heen is ontstaan
Waaraan wij hebben bijgedragen
Wat betekenis gaf;
Het vermogen om te gaan zien met nieuwe ogen, Heer,
Zo bidden wij U-

Op de morgen van deze dag
Zoeken wij de ruimte op
Die kan ontbreken binnen de verhoudingen waarin wij leven;
Stellingen zijn betrokken
We denken te weten wat we aan de ander hebben
Wie we waarvoor opzoeken en wie niet.
Beelden over en weer die muurvast zitten.
Ja, we kunnen een keer sorry zeggen of
Ergens op terug komen-
Dat kan opluchten en tegelijk voelt het
Alsof ons leven al is ingedeeld
Wij zijn ingedeeld
In groot of klein,
In sterk of zwak,
In rijk of arm.
Heer, dat Gij ons een blik gunt achter deze indrukken
Een blik op het tegenovergestelde van deze stilstand-
Zo bidden wij u-

Ook op deze dag
Zien we uit naar een doorbraak in de vastgeroeste betrekkingen
Tussen landen en volken.
Een partij die opstaat, een mens die het verschil weet te maken

Het tij doet keren van harde taal die uitsluit, discrimineert
Van woorden die ook in ons gaan zitten, die een ander mens in ons denken tweederangs maken;
Het tij doet keren van angst, van wij liever dan zij, angst die rondwaart door de wereld als een epidemie.
Dat Gij ons eraan herinnert, Heer, dat een nieuw begin nooit te laat is
Dat wij weten te vergeven, dat met ons te praten valt en te bouwen aan een wereld van samen.
Zolang er maar één een begin maakt
Zo bidden wij U-

Gebed om de opening...

Heer

Wij vragen U ons te openen voor het verhaal dat iets wil toevoegen

Aan ons bestaan van alledag

Dat bij ons in herinnering roept wie we zijn,

Van wie we afstammen,

Naar wie wij eigenlijk aarden;

Het verhaal van ons leven, waar hier de ruimte voor is,

Het verhaal van onze toekomst

Dat vragen wij U

Door JC onze Heer

...

Bij de lezingen:

We zoeken in deze zomerweken teksten rond steden in de bijbel, om zo aan te sluiten bij onze tentoonstelling Thuis in de stad. Vandaag lees ik u uit het boek Handelingen der apostelen, over de eerste reis die Paulus maakt naar de westelijke wereld, en wel over het moment waarop hij aankomt in Athene. Hij gaat vast vooruit, twee medereizigers zullen later volgen. Ik lees uit hfd 17.

Preek

In mijn eerste jaar als predikant, gemeente, ik was in dienst bij de koninklijke marine, stond ik voor groepen matrozen voor een uurtje geestelijke vorming. Ik vroeg hen dan wel: wie van jullie is ooit eerder in het wild een dominee tegengekomen?

Laten het er 2 of 3 geweest zijn van de 25 leerlingen die dan een hand opstaken en precies en vol overtuiging vertelden aan de rest wat een dominee doet: uit de bijbel lezen en over Jezus vertellen.

Verbazing in de groep: Een dominee? Wàt doet hij? Over wie vertelt hij? En een ding viel me dan vaak op: er waren geen vooroordelen! Over het geloof, over Jezus bestonden geen negatieve associaties, geen weerzin: want er was helemaal niets!

Het waren jongens en meisjes die, over het algemeen, niets hadden meegekregen over het christelijk geloof. Een kansje misschien om het geloof alsnog positief bij hen te introduceren? Een goed bericht achter te laten bij hen op zo een morgen, in de haven van Den Helder, te midden van het staal van de oorlogsbodems? Welke woorden had ik daarvoor kunnen gebruiken?

Gemeente, We lezen uit Handelingen, het 2^e boek dat de evangelist Lukas schreef, vervolg op zijn boek over de leer en praktijk van Jezus, maar nu over de 12 apostelen, de gezondenen, hoe zij vertellen, hoe zij mensen voor de Weg van Jezus proberen te winnen. De ene apostel richt zich meer op Jeruzalem en Palestina; de ander, Paulus, verlaat dit gebied, gaat naar het Westen, maakt reizen die jaren duren en brengt daarmee de verhalen over de joodse messiasman binnen in onze cultuur.

Dat wil zeggen: lukte het Paulus om zijn geloof in de bijzondere betekenis van leven en sterven van Jezus van Nazareth bij zijn gehoor te introduceren? Kon hij keer op keer weer, in dorpen en steden langs de route, mensen overtuigen van het nieuwe van zijn boodschap? Hoe zal hij zich gevoeld hebben op de dag dat hij vertrokken was uit Berea naar Athene, varende naar het Zuiden, om kaap Soenion heen, met die machtige tempel van Poseidon gelegen op de punt? Voor het eerst in zijn leven ontrolt zich dat fantastisch panorama: de Acropolis met het Parthenon, zijn dorische zuilen, de tempel die als een gedicht van marmer uit het blauw van de zee oprijst. Daarvóór het machtige 12 meter hoge beeld van Pallas Athene, met de gouden helm en de lanspunt die schitteren in de zon, symbool sinds eeuwen van de Griekse geest. Beeldhouwers, dichters, wijsgeren die de basis legden voor onze beschaving. Alles ademt nog naar hen.

Maar sinds hun gouden eeuw, vier honderd jaar voordat Paulus er in het jaar 50 landde, waren er geen grote geesten meer opgestaan en bleef het beperkt tot het napraten en nappen van voorgangers, zoals Socrates, Plato. Geen eigen scheppend vermogen meer in deze stad, eerder een mondain middelpunt van dagjesmensen, en op de agora, de markt, op en neer wandelende filosofen, verzadigd, een beetje blasé, met een hoofd vol citaten, gemeenplaatsen. Zij hebben scholè, vrije tijd betekent dat, de elite heeft niets anders te doen dan discussieren. Athene: het kerkhof van vergeten goden.

Op diens wandeling van haven naar stad, zal toch het bloed in de aderen van Paulus sneller zijn gaan stromen, zoveel was er nog altijd te zien. Zoals: dat er voor alles wel een god en een altaar was opgericht: de Atheense burger leek niets aan het toeval te willen overlaten! Een god voor de zee en een voor de oogst. Een godin voor het noodlot en een voor het huwelijk. Een godin voor de vruchtbaarheid en een voor huis en haard. En zelfs een god tegen dieven. Een godendom voor Eerste hulp bij ongelukken. En is dat niet iets van alle tijden en alle religies? Hoe graag sturen wij onze goden niet zelf aan, vormen wij ze naar ons beeld en behoefte, als een verlengde van ons verlangen? Hoeveel ruimte is er in ons voor al wat de mens niet kan sturen? Kunnen wij het onbekende wel aan?

Laatst in een interview vertelde een vrouw dat ze in haar drukke bestaan vol verantwoordelijkheden was overvallen door een burn-out. Ze wilde het niet maar moest alles uit haar handen laten vallen. Wat nu? Ach, dacht ze, ik gun mijzelf een dag of tien, dan moet het wel weer gaan. Maar ze viel in een diep zwart gat, zoals ze dat noemde: een afgrond van angsten en onzekerheden. Uiteindelijk vond ze toch een houvast: schoenen aan, de deur uit, wandelen in de duinen en uiteindelijk de Camino naar Santiago. Het mooiste wat ze leerde was de regie loslaten van iedere dag en zo dichterbij zichzelf komen. Ruimte openlaten in onszelf voor wat we niet weten.

Paulus nadert de agora. Welke woorden kan hij straks gebruiken?

Dan loopt hij tegen een altaar aan, waarin gebeiteld staat: voor een onbekende god. Ooit was er toch iemand geweest in Athene die durfde toegeven dat de mens niet over alle kennis beschikt en reden zag tot dit altaar. Inzag dat er een gebied in het leven is dat zich niet laat controleren. Een steen onthuld nadat door een pestepidemie velen waren omgekomen. Paulus denkt zijn aanknopingspunt te hebben gevonden. Dan wordt hij, als volgende gastvoorganger, begeleid naar de heuvel die de Areopagus heet, en begint hij zijn preek:

‘Mannen van Athene! Ik heb gezien dat u vervuld bent van respect voor hogere machten! Tussen alle godenverering ontdekte ik een altaar met het opschrift: aan een onbekende god.’

Hier kan Paulus op voortborduren en vertellen van zijn God die alle verstand te boven gaat, die nooit is in te passen in de structuur van óns denken. En de schrijver Lukas legt hem – natuurlijk veel later in de tijd- woorden in de mond, die Paulus zomaar gebruikt zou kunnen hebben. Dat God de mens gemaakt heeft en alles wat erin leeft - en niet andersom! Dat Hij nooit ver weg is, al voelt dat soms wel zo. Dat God niet gevangen kan worden in steen, hoe schitterend ook gemaakt en hoe verheven ook de kunsten van mensen kunnen zijn. Sluit Hem daarom niet op in tempel of huis, waardoor je alles vastzet.

Als het gehoor van Paulus het al had volgehouden om tot het einde toe te blijven luisteren, dan vingen ze ook nog deze boodschap op: ‘Mannen van Athene, er is nog tijd, maar u kunt er niet omheen, de man van God over wie ik het heb -Paulus had de naam van Jezus nog niet genoemd- zal komen om over u te oordelen. En dat weet ik zeker, anders had God hem niet uit de doden doen opstaan.’

Dat ging sommige toehoorders te ver en ze draaiden hem de rug toe. Anderen zeiden uit beleefdheid: ‘Daarover moet u ons een andere keer nog maar eens vertellen.’ Wat zou Paulus geantwoord kunnen hebben? Misschien zo iets als: ‘Ik kom hier nog op terug.’

Gemeente, is het niet een prettige gedachte dat we alles niet meteen hoeven te begrijpen? Dat we in elke fase van ons leven woorden en beelden anders kunnen duiden? Dat een woord zich kan verdiepen afhankelijk van wat we hebben doorgemaakt? Een woord als opstanding bijvoorbeeld?

U kent misschien de schrijver Rob van Essen. In zijn laatste boek, getiteld: ‘Ik kom hier nog op terug’ laat hij de hoofdpersoon, Rob geheten, vertellen over zijn jeugd in Rijssen, jaren 70, en dan de zondagmiddag. Niemand ging zomaar de deur uit, als je ging dan was dat voor de kerk. Rob ging altijd mee, om er zeker van te zijn dat hij niet iets naliet wat men behoorde te doen. Een groot deel van het dorp, zo’n beetje iedereen behalve de eigenaar van het Chinese restaurant, was er namelijk van overtuigd dat het zich niet houden aan de regels van kerk en geloof jou zeker in hel en vagevuur zouden doen belanden. Rob besluit op een dag: het leven in Rijssen staat stil, ‘de gelovigen in mijn woonplaats doen mij van mijn geloof vallen.’ En Rob maakt dat hij wegkomt en verhuist naar Amsterdam. ‘De gelovigen deden mij met al hun zeker weten van mijn geloof vallen’, aldus Rob.

Even later krijgt hij van een oud-studiegenoot filosofie het aanbod om in een soort tijdmachine boven zijn leven van vroeger te zweven en op het moment van zijn keuze in zijn oude leven terug te stappen, en iets te doen wat hij altijd had nagelaten. Ik zal het verloop van het boek niet prijsgeven, maar wel vertellen dat Rob zich één ding is gaan realiseren: 'Uit angst om te falen heb ik altijd één ding nagelaten en dat is: iets doen.' En dan weet Rob dat te doen waar hij vroeger altijd in ontmoedigd werd: het onbekende tegemoet gaan.

Gemeente, en dat tot slot, hier achter de paaskaars, hangt een schilderij van digitaal kunstenaar Lisette Huizenga. We zien van alles in de lucht zweven: een stoel, een bureau met daarop een opengeslagen boek, we zien vergezichten en zomaar komt een witte vogel dit tafereel binnen fladderen. Het kan ons vandaag doen denken aan Paulus, die op een dag de oude patronen van het klassieke Athene trachtte op te schudden. Dit beeld van een tijdelijke woning, met een open dak en ruimte voor de geest. Stof tot nadenken voor twee of drie. Mogelijk ook voor ons. Een geruststellende gedachte: we kunnen altijd besluiten: 'ik kom hier nog op terug.'

Amen.

Bronnen:

Willem Barnard, Tot in Athene

Carel ter Linden, Wandelen over het water

J.T. Nielsen, Handelingen, een praktische bijbelverklaring

Rob van Essen, Ik kom hier nog op terug

Voorbeden:

Grote God

Wij danken u dat wij op dingen mogen terugkomen

Ons in de loop van ons leven mogen bedenken

Een uitspraak of een besluit kunnen herzien

Tot andere inzichten weten te komen.

Wij danken u voor het diepe verlangen in ons

Dat voor beweging zorgt, onze stilstand doorbreekt

Ons onze grenzen doet verleggen

Een verlangen dat nieuw leven garandeert.

Wij bidden u om vriendelijkheid en takt

In onze omgang met elkaar

Om respect voor de overtuiging van een ander

Om ruimte voor dialoog en discussie

Ruimte om samen op te lopen en uit te wisselen.

Wees gij met mensen die leven in angst

Die niets meekrijgen van een Olympische gedachte

Schuil in kelders, hun leven niet zeker zijn

Laat staan hun toekomst.

Wij vragen uw steun voor hen die moeten verder leven na een verlies

Voor hen die pijn lijden,
Voor allen die de zorg hebben voor een ander
Die zorgen hebben om een ander.
Die dichtslaan bij het zien van zoveel geluk in hun nabijheid.
Die opzien tegen de dag van morgen.

Wij noemen hier de namen van Ries Smits en Alie Visser
Wees gij met degenen die hen moeten loslaten.
En wij zijn in gedachten verbonden met An Ouwejan,
Wilt Gij haar dragen door deze dagen.

Heer, wees Gij met allen die over ons zijn aangesteld
In de stad en in dit land
En wij bidden voor onszelf
Hoor ons dan in de stilte van dit uur...
En samen bidden wij: Onze Vader...
Amen.